

גאולת הקרקע בארץ-ישראל רעיון ומעשה

קובץ מחקרים

קובץ מקיף של מחקרים, הדרך בהתפתחות התפישות של גאולת הקרקע בתודעה הציונית ובתנועת העבודה כחלק מאתוס החלוציות.

הזיקה בין העם לאדמה, החל מן המאה ה-19 ועד לשלהי המנדט הבריטי, באה לידי ביטוי מעשי בתהליך גאולתם של חבלי ארץ רבים והתיישבות בפועל באזורים שונים בארץ-ישראל. כמה מן המאמרים עוסקים ברכישת אדמות בגליל העליון המזרחי ובנגב, בגוש עציון ובמודיעין, וכן בתל-אביב.

בספר כונסו מחקרים פרטניים, המבוססים על מקורות ראשוניים וארכיוניים רבים, שלא נחשפו ונחקרו קודם לכן, במגמה ללבן את ההיבטים האידיאולוגיים, הפוליטיים, הגיאוגרפיים, המשפטיים, החברתיים-כלכליים ואחרים של גאולת הקרקע וההתיישבות בארץ בעת החדשה. הם באים להאיר את התפקיד המרכזי שמילאו בתהליך מוסדות כגון יק"א, פיק"א, הקרן הקיימת, הסוכנות היהודית, חברת הכשרת היישוב ושלטונות המנדט מצד אחד, ודמויות מפתח כגון הברון רוטשילד, לבונטיץ, ז'בוטינסקי ואחרים מצד שני.

של יד יצחק בן-צבי והאוניברסיטה העברית, ירושלים

של יד יצחק בן-צבי ואוניברסיטת בר-אילן

סידרת מפעל חקר רכישת הקרקעות בארץ-ישראל בעת החדשה

גאולת הקרקע בארץ-ישראל

רעיון ומעשה

קובץ מחקרים בעריכת רות קרק

הוצאת יד יצחק בן-צבי • ירושלים

ועדת המערכת: רן אהרנסון, ישראל ברטל, יוסף כץ

תוכן ה

מבוא

חלק ראשון:

שמואל אלמוג

הנרי ניר

חלק שני: ת

ישראל ברטל

יהושע בן-ארי

רן אהרנסון

רות קרק

צבי שילוני

מרגלית שילה

יוסף כץ

חלק שלישי

דב גביש

בסיוע המכון לחקר תולדות הקרן הקיימת לישראל

הביא לדפוס: חננאל גולדברג

מזכירת המערכת: שלומית משולם

כל הזכויות שמורות © ירושלים 1990

אין להעתיק מאמרים או קטעים מספר זה בשום צורה שהיא ובשום אמצעי
ללא אישור בכתב מבית ההוצאה

סדר-צילום: יד יצחק בן-צבי · לוחות: פיקובסקי · הדפסה: דפוס דורות

מסח"ב 2-068-217-965

תוכן העניינים

7

מבוא

חלק ראשון: הרעיון — מקורות וגיבוש

- 13 שמואל אלמוג הגאולה ברטוריקה הציונית
- הנרי ניר גאולת הקרקע, גאולת האדם והחלוציות במחשבה של תנועת העבודה הציונית — מהעלייה השנייה ועד לחמישית (1904-1935)
- 33

חלק שני: תכניות, עמדות ומעש תחת השלטון העות'מאני

- 51 ישראל ברטל התכנית להתיישבות יהודית של ג'ורג' גאולר בשנות הארבעים של המאה ה"ט — ההיבט הגיאוגרפי-קרקעי
- 64 יהושע בן-אריה הוויכוח על ההצעה לקנות את אדמות ארץ-ישראל בשנות ה-70 של המאה ה"ט, אפיזודה או בכואה?
- 80 רן אהרנסון מדיניות הקרקע ומדיניות ההתיישבות של הברון רוטשילד
- 96 רות קרק הנסיונות לרכישת אדמות מודיעין (1882-1931) — תפיסות, מניעים ותוצאות
- 118 צבי שילוני רכישות הקרקע הראשונות של הקרן הקיימת לישראל (1904-1908) — כוונות מול מציאות
- 151 מרגלית שילה המוסדות הציוניים וחברת יק"א — שיתוף פעולה ברכישת קרקע (1905-1914)
- 165 יוסף כץ רכישות הקרקע בתל אביב עד למלחמת העולם הראשונה — מגמות, אפיונים והשלכות יישוביות

חלק שלישי: עמדות אישיות ומוסדיות לרכישת הקרקע בימי המנדט

- 185 דב גביש הסדר הקרקעות בתקופת המנדט

מבוא

מטבע הלשו
 הקודמת. מ
 חברות ותנו
 גם כאשר
 והם תיקנו ו
 לרכוש (לגא
 לעבד אדמו
 במשך הז
 בהקשר לקר
 (הצלה, שח
 אצל המנ
 אלקלעי, גו
 בשלבים. גא
 עליה, הנם
 בקרב הי
 הרקע לייסו
 השאיפה לי
 אורתודוקסי
 לפרודוקטיב
 אצל חונ
 מתפתחות ח
 בארופה ובז
 הציונות וש
 הסקרלי בעי
 קרקע בארץ
 לרבדים חד
 הכרוכים בב
 שם נרדף ל
 בתנועת
 ובביטול אפ

199	עמדותיהם של ז'בוטינסקי, גליקסון ולבונטין בשאלות הקרקע וההתיישבות בראשית שנות ה-20	יגאל דרורי
209	סוגיית הקרקע הלאומית במסקנות 'ועדת הסוכנות' — 1928	מרדכי נאור
218	הרקע להתיישבות היהודית בגוש עציון — אופי המשאבים והתנודות ביישוב הערבי	דוד גרוסמן
245	חידוש רכישת האדמות בגליל העליון המזרחי בתקופת המנדט	יעקב גולדשטיין
265	התגבשות הדרכים לרכישת קרקע בנגב ורישומה בספרי האחוזה (1930-1947)	חנינא פורת
290	פעולות רכישת קרקע של הקרן הקיימת בתקופת המאורעות 1936-1939	בצלאל עמיקם
298		רשימת המקורות לאיורים
I		תקצירים באנגלית

*The Center for the Study of Eretz-Israel and its Yishuv of Yad Izhak Ben-Zvi
and Hebrew University of Jerusalem*

*The Center for the Study of Eretz-Israel and its Yishuv of Yad Izhak Ben-Zvi
and Bar-Ilan University*

Yehonatan Ben-Zvi

Yehonatan Ben-Zvi

REDEMPTION OF THE LAND OF ERETZ-ISRAEL

Ideology and Practice

Edited by RUTH KARK

YAD IZHAK BEN-ZVI

JERUSALEM 1990